

Surabaya 4 Darmo – Reiniersz Boulevard – Kembang Koening

De Darmo-wijk is het laatste uitbreidingsplan van voor WO II: veel groen, brede boulevards, lanen en straten en grote gebouwen voor onderwijs en gezondheidszorg. Maar men was ook bij de aanleg van deze wijk weer gericht op de huisvesting van het meer gegoede deel van de bevolking en dat waren voornamelijk de Nederlanders.

Route: Coenboulevard – Darmo boulevard – Darmo ziekenhuis – Reiniersz boulevard – Ziekenhuis William Booth – Vincentius ziekenhuis – Begraafplaats Kembang Koening.

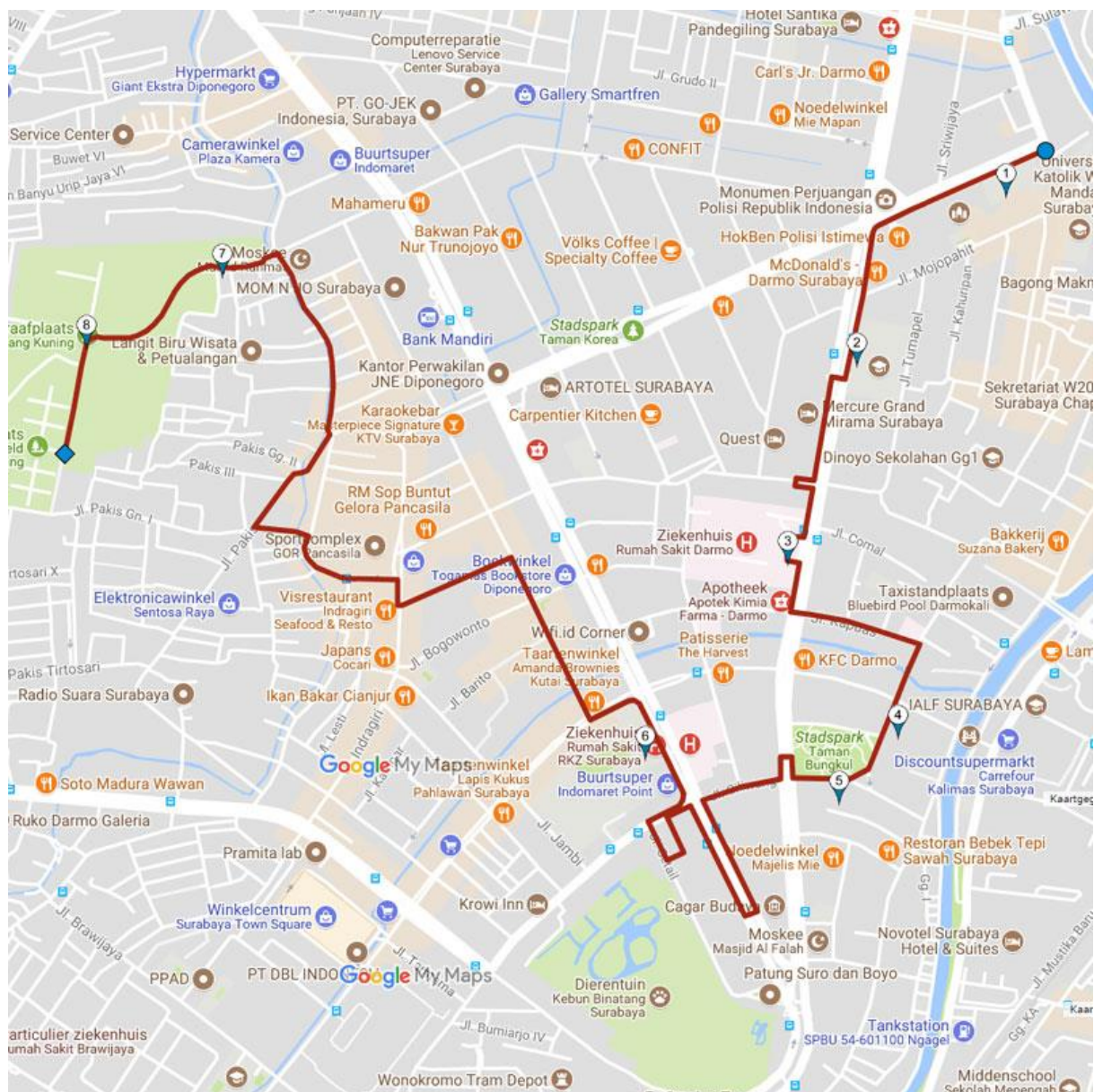
Voor de tweede helft van de wandeling was slechts een beperkte hoeveelheid informatie beschikbaar. Daarom wordt aanbevolen om bij het ziekenhuis Vincentius a Paolo een taxi te nemen naar het ereveld op de begraafplaats Kembang Koening (Pekuburan Pakis Kuning).

Afstand

tot ziekenhuis Vincentius: 3 km.;

tot ingang begraafplaats: 5 km.;

tot hek van het ereveld: 5½ km.

Begin van de wandeling: JI Keputran (Dinojo) hoek JI Jasin Polisi Istimewa.

Dinojo was een gevaarlijke buurt geworden. Wanneer het donker werd trokken groepen extremisten de straat op. Ze sloegen met stokken tegen lantarenpalen om elkaar te laten weten in welke straat ze waren. Waar blanken woonden werd halt gehouden; ze verzamelden zich voor het huis. De blanken verstopten zich in alle mogelijke schuilplaatsen, maar ze werden altijd gevonden en dan konden ze alleen nog maar hopen dat het niet te lang zou duren... We gingen vroeg naar bed en luisterden in het donker naar het rumoer. Op een avond hoorden we hen komen. [Gomes]

Ga rechtsaf: JI Jasin Polisi Istimewa (Coen-boulevard).

Links: 7 SMA Katolik St Louis (Broederschool, 1923).

Een groot aantal particuliere lagere scholen, zoowel confessioneele als neutrale, voorziet verder in de behoefte aan lager onderwijs. De meeste van die scholen zijn opgericht in den tijd, dat de subsidieregeling bijzonder gunstig was, zoodat een aantal van deze onderwijsinstellingen beter ingericht zijn en in fraaiere gebouwen zijn ondergebracht dan de openbare scholen. Katholieke z.g. Broeder- en Zusterscholen vindt men in de benedenstad, maar ook in de nieuwere wijken. Zoo staan er aan den Coen- (vroeger Anita-)

Boulevard en aan Darmo (vroeger gedeeltelijk Koepang-) Boulevard kapitale gebouwen, die zeer bijdragen tot de schoonheid van het stadsdeel.

Links: Klooster van de congregatie SVD – Societas Verbi Divini – Sociëteit van het Goddelijk Woord. Plattegrond 1

Broederhuis van de Broeders van de Heilige Aloysius.

Terugkeerend tot 1925, vallen twee gebeurtenissen van beteekenis te memoreeren: in de eerste plaats de opening van de Katholieke Mulo-school der Broeders aan den Anita-Boulevard [...]. Verder valt voor November 1925 nog aan te stippen de verhuizing der Broeders naar hun nieuw klooster en naar de groote school aan den Anita-Boulevard. Einde 1925 bracht een onprettige verrassing. Het bleek, dat groote restauratiewerken aan de H. Hart Kerk noodig waren geworden; zij werden in 1926 uitgevoerd.

Links: Gereja Hati Kudus Yesus. (H. Hartkerk, 1921, Estourgie).

Hij herinnerde zich hoe hij naast haar geknield had in de kerk aan de Coenboulevard in Soerabaja. Zij hield van zulke dingen en zij prevelde gebeden met de ogen opgeslagen naar het wit-met-gouden Mariabeeld. Ook hij hield de handen gevouwen, maar de enige die hij aanbad was zij. En hij herinnerde zich zijn triomf dat hi haar toch gewonnen had. [Van der Hoogte]
Toen hij er maar twee kreeg, Marcus en Mattheus, en de reeks dus niet voortgezet werd, had hij dit als een soort contractbreuk van de zijde van God gezien. In het vervolg, wanneer hij langs de kerk op de Coenboulevard kwam, lichtte hij zijn tropenhelm met een koel gebaar. [Van der Hoogte]

Bij de viersprong van de Dharmo boulevard en de Coen Boulevard riep ik Wim en zijn vrouw toe dat ze verder naar de kazerne moesten rijden. Ik sloeg af in de richting van kampong Kepoetran en ging op zoek naar de woning van de gebroeders Madjoe en Bolang. [Birney]

Ga linksaf: Jl Raya Darmo (Darmo Boulevard).

Links: 41-49 TK–SD–SMP–SMA 'Santa Maria'. R.K. Zusterscholen van de zusters Ursulinen, 1922, Plattegrond 2
Estourgie / Voets).

Het groote werk werd in 1923 door 43 Zusters trouw voortgezet voor ruim 800 leerlingen, die op dat tijdstip de Lagere scholen en de andere inrichtingen der Zusters bezochten.

Mijn verjaardag valt in Februari. Ik was dus al zes en een half jaar, toen ik naar de eerste klas van de lagere school ging. Uit praktische overwegingen kozen mijn ouders de school die het minst ver van ons huis lag. Dat dit een katholieke school was, vonden zij een kwestie van ondergeschikt belang. In de geheimen van Aap, Noot, Mies en van het telraam werd ik dus ingewijd door de nonnen. [Haasse]

Steek de Jl Raya Darmo over via de voetbrug.

Wat weet ik nog van die jaren? De alles-overheersende indruk is die van rechte nieuwe pas-geasfalteerde straten in de buitenwijken van Soerabaja, van witte huizen achter palm- en pisangbomen en dichte heggen en gekalkte muurtjes. Tuinen vol kleur van canna's en bougainvillea, en boengoer als verfrommeld vloeipapier in pasteltinten, kembangsepatoe: rode klokvormige kelken met lange meeldraden, hangend tussen het groen als balletdanseressen die in tutu's hoog op slanke benen balanceren. [Haasse]

Ga de Jl Raya Darmo in zuidelijke richting.

Rechts: Jl Bintoro (Merkusstraat).

Met z'n vieren vormden zij een lief gezin, zoals onder Indo-Europese stand van kleine ambtenaren veel worden gevonden. Zij woonden in de Merkusstraat, te midden van veel stand- en soortgenoten. De buurt was knus en niet erg proper. Hun huis was ook eens witgekalkt geweest, maar nu, na de oorlog en de bersiaptijd, was het erg verwaarloosd, evenals het erf en de pagger. Maar het was er gezellig en 's avonds klonk er vaak gezang en snarenspeel van vriendjes. [Van der Hoogte]

Ga in zuidelijke richting verder op de Jl Raya Darmo.

Rechts: R.S. Darmo. (Darmo Ziekenhuis, 1922, Citroen).

Plattegrond 3

Papa kreeg erge last van zijn oude kwaal, diabetes. Toen hij nog bij ons woonde, lapte Mama hem altijd op met inheemse kruiden, maar daar in dat sociëteitspaviljoen kwamen alleen westerse privéartsen en die wisten weinig beters dan hem maar naar het hospitaal te sturen. In het Dharmoziekenhuis zochten wij – Mama, Jacob, Karel, Ella, Ina en ik – Papa regelmatig op. [Birney]

Ziekenhuis van de Vereeniging 'Soerabajasche ziekenverpleging' te Soerabaja. Het doel dezer vereeniging is de uitzending uit Europa, de aanneming en opleiding van ziekenverpleegsters, de

beschikbaarstelling van ziekenverpleegsters door de vereeniging ter verpleging in particuliere woningen en in andere stichtingen of hospitalen, zoo in als buiten Soerabaja, alsmede de verpleging van alle godsdienstige gezindten in een of meer daartoe in te huren of aan te koopen inrichtingen voor ziekenverpleging.

Steek de Jl Raya Darmo over bij de oversteekplaats.

Teneinde de dienst zoo vlot mogelijk te doen verlopen en het andere verkeer zoo min mogelijk te hinderen werd overal, waar zulks mogelijk was, de tram op een eigen baan aangelegd; zoo liggen de lijngedeelten Wonokromo-Palmenlaan en Griseesche weg-Tandjong Perak geheel op vrije baan. [...] Alles bijeen werd door de Mij in de aanlegjaren 59.000 m² wegverharding met asfalteering in de stad gemaakt
Den 15en Mei 1923 werd lijn I, loopende van Wonokromo naar het Willemsplein in exploitatie genomen.

Ga linksaf Jl Kapuas (Kapasstraat).

Ga rechtsaf Jl Serayu (Serajoestraat).

Links: 9 – Warga Theosofi “Penerangan”. (Maconnieke Loge).

Plattegrond 4

De co-maçonnieke Loge “St. Germain”. De eerste steen van het gebouw werd gelegd op 3 Aug. 1929 door den Z.V. Br. C. W. Leadbeater. De inwijding had plaats op 23 Augustus 1930 door den V. Br. A. G. Vreede, gemachtigde van den Opperraad voor Ned.-Indië.

Links: 11 – Gereja Katolik St Bonifacius (Vrije Katholieke Kerk “St. Bonefacius” – 1926, Job & Sprey).

Het kerkgebouw der Vrije Katholieke Gemeente ligt in een rustgevende sfeer en werd een tiental jaren geleden gebouwd door de Nedam, volgens ontwerp van Job en Sprey, en op 9 Mei 1926 ingewijd door de toenmaligen regionairen Bisschop van Ned.-Indië Mgr. J.L. Mazel.

Ga rechtsaf: Taman Bungkul (Boengkoelpark).

Steek Jl Darmo over en ga linksaf.

Ga rechtsaf Jl Ciliwung (Tjiliwoengstraat).

Links, op de hoek: Darmo 118 (Woning van C. Heringa, Directeur van het Marine Etablissement).

Plattegrond 5

Woensdag, 18 maart [1942] Nederlandse marine-officieren vertelden mij, dat de vernieling van de vlootbasis Soerabaia grondig is geweest. Volgens hen is er geen sprake van, dat de vijand de etablissementen voorlopig zal kunnen gebruiken. Alle dokken, waaronder drie drijvende, zijn tot zinken gebracht, een met een torpedojager die in reparatie was, er nog in. Niet minder dan 123 kleine en grotere vaartuigen, die niet tijdig konden weggkomen, zijn in de havenbekkens tot zinken gebracht. Alle werkplaatsen en opslagplaatsen zijn

opgeblazen. De Japanners is een grote puinhoop in handen gevallen.

Zondag, 25 september [1942] De marine-etablissementen in Soerabaia zijn nu in Zoverre door de Japanners hersteld, dat zij kunnen worden gebruikt voor de reparatie van vele Japanse oorlogsschepen, die gehavend uit de strijd in de wateren van de Salomons-eilanden komen. [Bouwer]

Volgende kruising: **Jl Diponegoro** (Reiniersz Boulevard).

Daar in de meeste gevallen bij den aankoop der voor de trambaan benodigde gronden de eisch gesteld werd, dat door de Maatschappij langs de trambaan een weg voor gewoon verkeer zou worden aangelegd, kwam met de tramlijn buiten de stad om tevens een groote verkeersweg tusschen Wonokromo en het centrum tot stad, waardoor de nauwe stadswegen zooals Toendjoengan, Gemblongan en Passer Besar van het buitenverkeer ontlast werden, hetgeen uiteraard voor het stadsverkeer een groote verbetering beteekende.

Links: op ± 75 m. Jl Diponegoro 24 Gereja Kristen Jawi Wetan.

De “Christ Church” der Engelsche gemeenschap te Soerabaia, gelegen aan den Reinierszboulevard. De eerste steenlegging had plaats op 31 Mei 1930 en de ceremonieele inwijding op 31 Mei 1931. Volgens het “Dedication Handbook”, waarin men meer data en feiten omtrent de “early beginnings of church work in Sourabaya” opgenomen vindt, dan ik hier kan vermelden, is de “total cost of land, building and furniture approximately f 46.000,--”. Het kerkje werd ontworpen door den architect C. Citroen.

Steek de Jl Diponegoro over en ga rechtdoor: Jl Ciliwung.

Links: Jl Setail (Setailstraat).

Het huis stond in de Setailstraat, vlak achter de Dierentuin. Onrust en angst groeiden. Mam hield de jongens thuis; zelf staakte ze haar verkoop. Dat werd toch niets meer, want ieder dacht aan eigen lijfsbehoud. Berichten drongen overal door: de Japanners werden als varkens afgeslacht. De vrouwen en kinderen uit de kampen waren vrij! En reden door de stad in betjaks en trams. De oorlog was afgelopen, heette het, maar de oorlog begon toen pas goed. [Scholte]

Ga terug naar de Jl Diponegoro en ga daar linksaf.

Rechts: (bij de voetbrug) R.S. William Booth.

Vrouwen- en Kinderziekenhuis van het Leger des Heils.
[1934] Deze organisatie werkt reeds sedert een 40-tal jaren in den archipel. Zij verricht er zendings- en maatschappelijk werk onder alle landaarden en op elk gebied. Bovendien voert zij het beheer over een viertal melaatschen-kolonies.

Links: R.S. Vincentius a Paolo (R.-k. Ziekenhuis “St. Vincentius a Paolo”, 1934, Taen, Logemann en Nix van Bureau Fermont-Cuypers). Plattegrond 6

1993 →

Na een hele tijd (misschien wel een uur) kwam ik tot mezelf, en ik zag aan de wand tegenover me een bruin houten kruis hangen. En ik formuleerde bijna hardop: Een rooms ziekenhuis. Ze hebben me naar een rooms ziekenhuis gebracht. Hm, niet zo

gek. Je wordt daar goed verpleegd, al zeggen ze dat de nonnen je proberen over te halen om ook rooms te worden. En dat ze je aan je lot overlaten als ze naar de kapel gaan om te bidden. [Van der Hoogte]

Ga linksaf JI Kutai (Koeteistraat).

Het kamp 'de Wijk' werd begrensd door de volgende straten: Koeteistraat, Tjipoenegarastraat, Ringweg Kembang Koening, Wissestraat, Van Hoornstraat, Patrasstraat, Camphuyslaan en Reinierszboulevard. (JI Kutai, JI Cipunagara, JI Padmo Susastro, JI Kanwa, JI Hamzah Fansuri, JI Amir Hamzah, JI Chairil Anwar en JI Raya Diponegoro.)

Ik fietste als een razende zonder op of om te kijken, met maar een doel: de wijk te bereiken voor er geschoten werd. [...]

We bleven een paar dagen in de wijk. Vliegtuigen cirkelden voortdurend rond, ze wierpen voedselpakketten af, die aan kleine parachutes neerkwamen. Ik was ingedeeld bij mensen van het Leger des Heils. Ze maakten de kisten open en dekten de tafel of er niets aan de hand was. Terwijl buiten de wijk steeds werd geschoten, gingen wij zitten; ze vouwden hun handen en dankten voor de maaltijd. [Gomes]

Ga rechtsaf JI Opak (Opakstraat).

Ga linksaf JI Sambas (Sambasstraat).

Ga rechtsaf en meteen linksaf JI Bodri (Bodristraat).

Ga na bocht naar rechts (de weg heet JI Susastro).linksaf JI Pakis Wetan II.

De voormalige rand van voormalige kampung.

Aan de kampungrand gekomen, stuitten de jongens op een troep pelopors (een in die tijd ongeorganiseerde stoottroep). 'Merdèka!' brulden zij in koor met opgeheven vuist. De broers beantwoordden timide de groet op dezelfde wijze. Zij werden herkend als Indo-blanda's. [Scholte]

De huizen zullen ongetwijfeld dichter bevolkt zijn dan vroeger, maar dat is van buitenaf niet te zien. Wat je als blanke toerist helemaal nooit ziet, is natuurlijk de toestand in de kampongs, die tussen de stenen bebouwing onzichtbaar weggewerkt zijn. [Vervoort]

Ga rechtsaf JI Pakis (Pakisweg) en houd rechts aan.

Ga een bruggetje over en blijf de weg volgen.

Op de viersprong: **links aanhouden: JI Kembang Kuning.**

Ga, na moskee rechts, linksaf JI Kembang Kuning.

Na de brug: **links:** bloemenstalletjes met zeer beperkt assortiment.

Pekuburan Pakis Kuning (Europese Begraafplaats Kembang Koening, 1916).

Plattegrond 7

De eigenlijke begraafplaats ligt in het heuvelachtige gedeelte van het terrein, terwijl het daarvoor gelegen lagere en vlakke deel bestemd werd voor den bouw van een opzichterswoning met kantoor en enkele dienstgebouwen. Ook werd hier [rechts van de toegangspoort] een pendopo gebouwd, bestemd voor het houden van redevoeringen, vooral in den regentijd, waarvan echter zelden of nooit gebruik gemaakt wordt. De aanlegkosten der nieuwe begraafplaats bedroegen, met inbegrip van de koopsom van het terrein, rond f 100.000,--.

Zoals de Verordening aanduidt, zijn de Europeesche begraafplaatsen niet alleen bestemd voor Europeanen, doch ook voor "Inlanders en Vreemde Oosterlingen, die het Christendom belijden", terwijl ook meestal de Japanners hier begraven worden.

Rechts: bij de zuil met "E".

Monument ter nagedachtenis aan vier bemanningsleden van de vliegboot D 26 van de Marine Luchtvaartdienst, die op 14 april 1932 tijdens een nachtlanding op het Marine vliegveld Morokrempangan verongelukten. **Drie dagen later werd mijn vader plechtig begraven op het Europese kerkhof van de Algemene Begraafplaats te Kembang Koening. Ik bezocht bijna elke zondag zijn graf, waarop een grote grafsteen van Italiaans Bianco Carrara-marmer lag. Ik zette bloemen in de vazen aan zijn graf en smeekte God om vergiffenis voor alle wandaden die mijn vader in zijn leven had begaan. [Birney]**

Op 26 februari [1942] wist [Admiraal] Helfrich door luchtverkenning dat de gebruikelijke Japanse convooien Java naderden. Hij was zich bewust dat het resterende Geallieerde eskader onder Doorman een ongelijke strijd tegemoet ging. *Abda-Command* was opgeheven. Wavell had Java verlaten, wat daar nog restte aan Amerikaanse viermotorige bommenwerpers (van die 'Vliegende Forten' waren in januari en de eerste helft van februari 61 onder grote moeilijkheden naar Java overgevlogen), was op Australië teruggevallen en moderne jagers waren er nauwelijks meer. De *Combined Chiefs of Staff* (het hoogste Geallieerde militaire college dat eind december door Roosevelt en Churchill in het leven geroepen was) hadden evenwel instructie gegeven, Java tot het uiterste te verdedigen – Helfrich gaf op 26 februari Doorman bevel aan te vallen. In de nacht van de 26ste op de 27ste kon Doorman de Japanners in de Javazee niet vinden. Hij keerde naar Soerabaja terug maar liet de Stevens weer wenden toen hij in de middag van de 27ste vernam dat zich Japanse marine-eenheden in de Javazee bevonden (de Japanners hadden daar hun invasie-convooien een dag opgehouden). Het kwam toen in de namiddag en avond van de 27ste tot de Slag in de Javazee waarbij Doormans eskader: twee Nederlandse kruisers (de 'De Ruyter' en de 'Java'), een Amerikaanse, een Engelse en een Australische kruiser alsmede negen torpedobootjagers (waaronder, behalve twee Nederlandse, vier Amerikaanse waren die nog uit de eerste wereldoorlog dateerden), het moesten opnemen tegen een Japans eskader dat twee zware en twee lichte kruisers alsmede veertien torpedobootjagers telde. De enige schade die de Japanners leden, was dat een van hun torpedobootjagers een treffer kreeg waardoor de vaart tijdelijk verminderde – Doormans eskader daarentegen werd praktisch vernietigd: alleen de vier stokoude Amerikaanse torpedobootjagers die, nadat zij al hun torpedo's verschoten hadden, de strijd hadden mogen afbreken, wisten, zonder ontdekt te worden, Australië te bereiken.

Verantwoording van de afbeeldingen:

Katholieke kerk: Het Indische Leven, 3-1, 14

Monument Burgemeester Dijkerman: Nieuw Soerabaia, 187

Deze wandeling is overgenomen van de website
www.IndischeLiteraireWandelingen.nl

Deze wandeling is samengesteld in samenwerking met
www.KantEnKlaarSuriname.com

